

Pasković, I.¹, Mirjana Herak Čustić², Marija Pecina², Bronić, J.³,
Palčić, I.², Katarina Hančević¹, Radić, T.¹

stručni rad

Utjecaj modificiranog sintetskog zeolita, a i mikoriznih gljiva na mineralni sastav lista masline

Sažetak

Maslina se većinom uzgaja u manje pogodnim agroekološkim uvjetima, karakteriziranim između ostalog slabijom dostupnošću biljnih hraniva.

Zbog navedenog, cilj ovog rada bio je utvrditi utjecaj primjene mješavine modificiranih sintetskih zeolita tipa A (ZA), u kojima su originalni Na⁺ ioni zamijenjeni kationima Zn²⁺, Mn²⁺ i Fe²⁺ (Fe³⁺), i endomikoriznih gljiva (AMF) na mineralni sastav lista masline sorte Leccino uzgajane na alkalnom, karbonatnom tlu. Rezultati su pokazali pozitivno djelovanje Mn-ZA na količinu Mn u suhoj tvari lista masline, dok učinak primjene ostalih modificiranih zeolita (Zn-ZA i Fe-ZA) kao i arbuskularnih mikoriznih gljiva na mineralni sastav lista masline nije zabilježen.

Cljučne riječi: Leccino, mikoriza, mangan, zeolit, alkalno tlo

Uvod

Maslina, kao i druge više biljke, zahtjeva odgovarajuće količine makro i mikro hraniva, koji su joj potrebni za normalan rast i razvoj. S iznimkom C, H i O koje prima iz zraka i vode, ostatak je hraniva obično usvojen preko korijena u tlu (Connor i Fereres, 2005). Naravno, tome se može pridodati usvajanje hraniva putem lista nakon folijarne primjene gnojiva ili pak primanje hraniva injektiranjem u deblo tj. vaskularna tkiva masline koje se može primjeniti u iznimnim slučajevima, primjerice jake deficijencije određenog hraniva, npr. Fe (Fernandez-Escobar, 2007). Kao višegodišnja kultura, maslina također ima mogućnost mobilizirati i skladištiti hraniva, primjerice koristeći ih iz senescentnih organa, posebno listova (Connor i Fereres, 2005). Ipak, maslina se većinom uzgaja u manje pogodnim agroekološkim uvjetima, karakteriziranih između ostalog slabijom dostupnošću biljnih hraniva. Tako se primjerice u Dalmaciji maslina pretežno uzgaja na alkalnim, karbonatnim tlima (Bulj i sur., 2011) u kojima upravo visoki pH utječe na fiksaciju gotovo svih biljci potrebnih hraniva (Imas, 2000).

S toga, kombinirana upotreba endomikoriznih gljiva (Estaun i sur., 2003) i sintetskih zeolita (Pasković i sur., 2012) nameće se kao jedno od mogućih rješenja za dugoročniju optimalnu opskrbljenost masline hranivima. Endomikorizne gljive, naime, povećavaju usvajanje P i mikroelemenata (Turk i sur., 2006) dok su istraživanja primjene modificiranih zeolita na radiču (Pasković i sur., 2013), lupini (Pasković i sur., 2012^b) i maslini (Pasković i sur., 2012^a; Pasković, 2013) pokazala njihov pozitivan utjecaj na koncentraciju P, Zn i Mn u suhoj tvari listova odnosno nadzemnih dijelova proučavanih biljaka.

Zbog navedenih razloga, cilj ovog rada bio je utvrditi utjecaj primjene mješavine modificiranih sintetskih zeolita tipa A (ZA) napunjenih kationima Zn²⁺, Mn²⁺ i Fe²⁺ (Fe³⁺) i endomikoriznih gljiva na mineralni sastav lista masline sorte „Leccino“ uzgajane na alkalnom, karbonatnom tlu.

Materijali i metode

Priprema modificiranog zeolita obavljena je u Institutu Ruđer Bošković u Zagrebu. Industrijski proizveden zeolit A (ZA) modificiran je posebno razvijenim postupkom ionske zamjene na tankom sloju (Biškup i Subotić, 1999; Biškup i Subotić, 2000), tako da su se dobili zeoliti u kojima su originalni kompenzacijski kationi (Na⁺) potpuno zamijenjeni s Zn²⁺ (Zn-ZA), Mn²⁺ (Mn-ZA) i Fe²⁺ (Fe³⁺) (Fe-ZA) ionima.

Ukorijenjene reznice masline *Olea europaea* L. sorte „Leccino“ posađene su u lonce zapremine 3,6 l koji su sadržavali alkalno tlo (pH_(KCl) 7,4 s 41,6% CaCO₃) u koje je dodano po 1 g uree i 2 g KCl. Pokus je proveden po potpuno slučajnom rasporedu s 3 gnojdbena tremana (Kontrola, AMF, AMF + ZeoMIX) na ukupno 18 biljaka. Osnovna eksperimentalna jedinica sadržavala je 2 biljke.

U lonce predviđene za gnojdbeni tretman s mikoriznim gljivama (AMF) dodano je 54 g mikoriznog pripravka Symbivit, dok je u gnojdbenom tretmanu AMF + ZeoMIX uz istu količinu mikoriza dodano još po 21,6 g mješavine modificiranog zeolita A i to po 7,2 g Zn-ZA, Mn-ZA i Fe-ZA. Pripravak Symbivit sadrži šest vrsta AMF najčešće prisutnih u tlima u Europi: *Glomus etunicatum*, *G. microagregatum*, *G. intraradices*, *G. claroideum*, *G. mosseae*, *G. geosporum*. Ostali lonci, bez dodatka AMF, odnosno AMF i zeolita, služili su kao Kontrola.

Biljke su tijekom 200 dana rasle u vegetacijskoj komori u Institutu za jadranske kulture i melioraciju krša, Split, pri temperaturi 21–25°C, u uvjetima trajanja dana 16 h i noći 8 h te relativnoj vlažnosti zraka 48–70%. Biljke su navodnjavanje s 200 ml vode jedan put tjedno.

Nakon 200 dana uzorkovano je lišće masline sa središnjeg dijela mladice. Nakon sušenja, na 75°C do postizanja konstantne mase, svi uzorci lišća samljeveni su u fini prah, a dobiveni biljni materijal korišten je za daljnje analize minerala.

¹ mag. ing. agr. Igor Pasković, dr. sc. Katarina Hančević, dr. sc. Tomislav Radić; Institut za jadranske kulture i melioraciju krša, Put Duilova 11, Split, Hrvatska (e-mail:igor.paskovic@krs.hr)

² prof. dr. sc. Mirjana Herak Čustić, prof. dr. sc. Marija Pecina, mag. ing. agr. Igor Palčić; Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Svetošimunska 25, Zagreb, Hrvatska

³ dr. sc. Josip Bronić; Institut Ruđer Bošković, Bijenička 54, Zagreb, Hrvatska

Nakon digestije lišća s koncentriranom HNO_3 i HClO_4 (Milestone 1200 Mega Microwave Digester) P je određen spektrofotometrijski, K plamenofotometrijski, sadržaji željeza (Fe), cinka (Zn) i mangana (Mn) su određeni atomskom apsorpcijskom spektrofotometrijom – AAS (AOAC, 1995).

Inficiranost korijena masline s AMF određena je upotrebom svjetlosnog mikroskopa, nakon izbjeljivanja uzorka i bojanja s Trypan blue (Philipy i Hayman, 1970; McGonigle i sur., 1990).

Podaci su statistički obrađeni jednosmjernom analizom varijance.

Rezultati i rasprava

Tablica 1. Mineralni sastav suhe tvari lista masline sorte „Leccino“ i prosječni stupanj koloniziranosti mikoriznim gljivama (% AMF)

Tretman	% P	%K	Fe mgkg ⁻¹	Zn mgkg ⁻¹	Mn mgkg ⁻¹	% AMF
Kontrola	0,05	1,4	41	29	35 b	72,5
AMF	0,06	1,6	41	26	32 b	69,8
AMF+ZeoMIX	0,05	1,5	39	34	43 a	73,5
LSD	n.s.	n.s.	n.s.	n.s.	7,2	n.s.

Različita slova pridružena srednjim vrijednostima značajno se razlikuju za $p \leq 0,05$.

U tablici 1. prikazani su rezultati mineralnog sastava suhe tvari lista masline i prosječni stupanj koloniziranosti mikoriznim gljivama. Iz rezultata je vidljivo da je gnojdbeni tretman AMF+ZeoMix pokazao signifikantno najveću količinu Mn u odnosu na ostale gnojdbene tretmane te da nije postojala signifikantna razlika između gnojdbenih tretmana u prosječnom stupnju koloniziranosti mikoriznim gljivama. S toga, iz prikazanih podataka može se pretpostaviti da je povećana količina Mn u gnojdbenom tretmanu AMF+ZeoMIX nastala pod utjecajem djelovanja zeolita Mn-Z. Količina Mn u našem istraživanju kretala se u rasponu od 32-43 mgkg⁻¹ što prema Bouatu (1968, citirano prema Lasram i Tnani, 1992) odgovara prosječnoj količini Mn od 36 mgkg⁻¹ u suhoj tvari lista u mediteranskim zemljama. Također, razni autori navode da su optimalne količine Mn kod masline veće od 20 mgkg⁻¹ suhe tvari lista (Freeman i sur., 1994, Connor i Ferreres, 2005) dok Therios (2009) optimalne količine smatra vrijednostima u rasponu vrijednosti od 20-150 mgkg⁻¹. Iako se u našem istraživanju koristilo alkalno tlo, iz rezultata dakle moguće je primjetiti da su količine Mn u svim gnojdbenim tretmanima veće od granica deficijencije što je u suprotnosti s navodima Obreze i sur. (1993) da se u alkalnim, karbonatnim tlima, stvaraju teško topivi spojevi koji značajno smanjuju njihovu dostupnost biljkama. Ipak, iako je poznato da se svakim jediničnim porastom pH vrijednosti smanjuje dostupnost Mn i do 100 puta (Lindsay, 1992), relativno visoka količina Mn u listovima svih gnojdbenih tretmana vjerojatno

se može pripisati postojanju reduktivnih uvjeta u tlu uvjetovanih nepovoljnim vodozdračnim odnosima korištenog tla (Mengel i Kirkby, 2001) koje je po teksturnoj oznaci glina (FAO, 2006).

Količina Zn u suhoj tvari lista kretala se u rasponu od 26-34 mgkg⁻¹ što također odgovara optimalnim razinama Zn u listu masline (Jones i sur., 2001). Iako ne postoje statistički značajne razlike između gnojdbenih tretmana, relativno najveća vrijednost Zn ponovno je zabilježena u gnojdbenom tretmanu s AMF i zeolitima, ukazujući pri tom da je dodatak zeolita možda imao utjecaj na prikazane rezultate. Naime, iako se moglo očekivati da će dodatak arbuskularnih mikoriznih gljiva pozitivno utjecati na količinu Zn u listu masline (Estaun i sur., 2003) tretman AMF nije pokazao povećanje količine Zn. Postojanje relativne ali ne i signifikantne razlike pri primjeni zeolita u skladu je s rezultatima Paskovića (2013) o učinkovitosti primjene Zn tek nakon 365 dana što je više od 200 dana koliko je trajalo ovo istraživanje, ali i mogućem antagonizmu Zn s Mn koji razni autori navode kod primjere kukuruza (Adilogu, 2006), limuna (Rajaie i sur., 2009), masline (Pasković i sur., 2012^a) ili radiča (Pasković i sur., 2013). Također, izostanak rezultata vezanih uz povećanje količine Zn i primjenu arbuskularnih mikoriznih gljiva u tretmanima AMF i AMF+ZeoMIX vjerojatno je povezan s relativno kratkim vremenom istraživanja. Naime Estaun i sur. (2003) pozitivan učinak primjene mikoriznih gljiva na količinu cinka u listu masline navode u istraživanju koje je u uvjetima staklenika trajalo dvije godine.

Količina Fe nije pokazala signifikantne razlike s obzirom na gnojdbene tretmane što je u skladu s rezultatima Paskovića i sur. (2013) o nejasnom djelovanju Fe-ZA kod radiča. Ukupno gledano, svi gnojdbeni tretmani pokazali su relativni nedostatak željeza u suhoj tvari lista masline koji se po Theriosu (2009) kreće od 20-50 mgkg⁻¹.

Relativno najveću količinu P u suhoj tvari lista u odnosu na ostale tretmane imao je gnojdbeni tretman AMF. Ipak izostanak signifikantne razlike s obzirom na tretman Kontrola može se vjerojatno također pripisati kraćem razdoblju provođenja eksperimenta (Estaun i sur., 2003). Također, u odnosu na tretman AMF + ZeoMIX relativno viša količina P moguće se očituje kroz potencijani antagonizam P i Mn (Barben i sur., 2011). Prikazane količine P neovisno o gnojdbenom tretmanu pokazale su relativnu deficijenciju P, što je u skladu s navodima raznih autora (Hopkins i Ellsworth, 2005; Bergmann, 1992; Mortvedt i sur., 1999) o smanjenoj topivosti fosfora u pH vrijednostima većim od 6,5.

Količine K u našem istraživanju također se nisu razlikovale između gnojdbenih tretmana te prema Connor i Ferreresu (2005) ukazuju na optimalnu opskbljenost masline K.

Zaključak

Vrijeme trajanje ovog pokusa bilo dovoljno je za ekspresiju djelovanja Mn-ZA na količinu Mn u suhoj tvari lista masline, dok je za djelovanje ostalih modificiranih zeolita (Zn-ZA i Fe-ZA), kao i učinkovitost arbuskularnih mikoriznih gljiva, pretpostavljamo potrebno

duže vremensko razdoblje. Slijedom navedenog istraživanja kombinirane primjene AMF i modificiranih zeolita će se nastaviti uzimajući u obzir potrebu za širim vremenskim okvirom provođenja eksperimenta.

Literatura

- Adilogu, S.** (2006). The Effect of Increasing Nitrogen and Zinc Doses on the Iron, Copper and Manganese Contents of Maize Plant in Calcareous and Zinc Deficient Soils. *Asian J. Plant Sci.* 5: 504-507.
- AOAC** (1995). Official method of analysis of AOAC International. AOAC International, Arlington.
- Barben, S.A., Hopkins, B.G., Jolley, V. D., Webb, B.L., Nichols, B.A., Buxton, E.A.** (2011). Zinc, manganese and phosphorus interrelationships and their effects on iron and copper in chelator-buffered solution grown Russet Burbank potato. *Journal of Plant Nutrition*, 34 (8): 1144-1163.
- Bergmann, W.** (1992). Nutritional Disorders of Plants. Development, Visual and Analytical Diagnosis. Gustav Fischer Verlag Jena, Stuttgart-New York.
- Biškup, B., Subotić B.** (1999). Kinetics of Continuous Exchange of Zn²⁺ Ions from Solution with Na⁺ Ions from Thin Layers of Zeolite A. *Stud. Surf. Sci. Catal.* 125: 745-752.
- Biškup, B., Subotić B.** (2000). Development of a Simplified Model of Dynamic Exchange of Cations in a Thin Layer of Zeolite. *Phys. Chem. Chem. Phys.* 2: 4728-4733.
- Bulj, M., Brkljača M., Milišić S., Bogdanović, I., Urlić, B., Pasković, I.** (2011): Prijemna knjiga kemijskih analiza tla za razdoblje 2003-2011. Institut za Jadranske kulture i melioraciju krša, Split.
- Conor, D.J., Fereres, E.** (2005). The Physiology of Adaptation and Yield Expression in Olive. In: Janick, J. (Ed.). *Horticultural Reviews* (31): 155-229.
- Estauan, V., Camprubi, A., Calvet, C.** (2003). Nursery and Field Response of Olive Trees Inoculated with two Arbuscular Mycorrhizal Fungi, *Glomus intraradices* and *Glomus mosseae*. *J. Amer. Soc. Hort. Sci.* 128 (5): 767-775.
- FAO** (2006). Guidelines for soil description. 4th edition. Rome.
- Fernandez-Escobar, R.** (2007). Fertilization. In: Production techniques in olive growing. International Olive council, Madrid, Spain: 145-164.
- Freeman, M., K. Uriu, Hartmann, H. T.** (2005). Diagnosing and correcting nutrient problems. In: G. S. Sibbett, L. F. Ferguson (eds.) *Olive production manual 2nd ed.*, Univ. California, Publication 3353. pp. 83-100.
- Hopkins, B., Ellsworth, J.** (2005). Phosphorus availability with alkaline/calcareous soil. *Western nutrient Management Conference*, Vol. (6). Salt Lake City, UT.
- Imas, P.** (2000). Integrated Nutrient Management for Sustaining Crop Yields in Calcareous Soils. GAU-PRII-IPI National Symposium. September 19-22, Junagadh, Gujarat, India.
- Jones, J.B., W. Benjamin and H.A. Mills.** 1991. Plant analysis handbook I. Methods of plant analysis and interpretation. Micro-Macro Publishing, Athens, Ga.
- Lasram M., Tnani M.T.** (1992). Olive. In: IFA World Fertilizer Use Manual (Halliday, D. J., Trenkel, M. E. and Wichmann, W., eds.). International Fertilizer Industry Association, Paris, pp. 229-233.
- McGonigle, T.P., Miller, M.H., Evans, D.G., Fairchild, G.L., Swan, J.A.** (1990) A new method which gives an objective measure of colonization of roots by vesicular-arbuscular mycorrhizal fungi. *New Phytologist* 115: 495-501.
- Mengel, K. and Kirkby, E. A.** 2001. Principles of Plant Nutrition. 5th edn. Kluwer Academic Publication, Dordrecht, 849 p.
- Mortvedt, J.J., Murphy, L.S., Follet, R.H.** (1999). Fertilizer Technology and Application. Meister Publishing, Willoughby, Ohio.

Obreza, T.A., A. K. Alva and D.V. Calvert. (1993). Citrus fertilizer management on calcareous soils. Circular 1127, Soil and Water Science Department, Florida Cooperative Extension Service, Institute of Food and Agricultural Sciences, University of Florida.

Pasković, I. (2013). Mineralni sastav tkiva masline pri primjeni modificiranih zeolita u alkalnom tlu. Doktorski rad, Agronomski Fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 104 p.

Pasković, I., Bronić, J., Subotić, B., Radić, T., Herak Ćustić, M. (2012)^b. The influence of synthetic zeolites fertilization on white lupine (*Lupinus albus* L.) mineral composition. Book of Abstracts: International conference 14 th Ružička days "Today science-tomorrow industry" / Jukić Ante (ur.). Kutina : Petrokemija Kutina: pp 103.

Pasković, I., Bronić, J., Subotić, B., Pecina, M., Perica, S., Palčić, I., Herak Ćustić, M. (2013). Impact of synthetic zeolite fertilization on radicchio mineral composition and nutritive value. *Journal of Food Agriculture & Environment* (11): 498-502

Pasković, I., Herak Ćustić, M., Pecina, M., Bronić, J., Subotić, B., Hančević, K., Radić, T. (2012)^a. Utjecaj gnojbe sintetskim zeolitima na mineralni sastav lista masline sorte Leccino. *Pomologia Croatica* 18: 33-44.

Phillips, J.M., Hayman, D.S. (1970) Improved procedure of clearing roots and staining parasitic and vesicular-arbuscular mycorrhizal fungi for rapid assessment of infection. *Transactions of the British Mycological Society* 55: 159-161.

Rajaie, M., Ejraie, A.K., Owliaie, H.R., and Tavakoli, A.R. 2009. Effect of zinc and boron interaction on growth and mineral composition of lemon seedlings in a calcareous soil. *Int. J. Plant Prod.* 3(1):39-49.

Therios, I. (2009): Olives. Crop production science in horticulture: 18. CAB International, Oxfordshire, UK.

Turk, M.A., Assaf, T.A., Hameed, K.M., Al-Tawaha, A.M. (2006). Significance of Mycorrhizae. *World Journal of Agricultural Sciences* 2 (1): 16-20.

surveying study

Impact of modified synthetic zeolite A and mycorrhizal fungi on olive leaf mineral content

Summary

Olive growing is mainly associated with poor agroecological conditions, characterized mostly with lower nutrient availability.

Thus, the objective of this experiment was to determine the influence of synthetic zeolite A mixture (ZA), in which the original Na⁺ ions were exchanged with Zn²⁺, Mn²⁺ and Fe²⁺ (Fe³⁺) ions from solutions, and endomycorrhizal fungi (AMF) on olive leaf mineral content of Leccino cultivar grown on alkaline, calcareous soil.

Results have shown that zeolite fertilization significantly increased Mn content in olive leaf, while other modified zeolites application (Zn-ZA i Fe-ZA) as well as arbuscular mycorrhizal fungi application had no influence on olive leaf mineral content.

Keywords: Leccino, mycorrhize, manganese, zeolite, alkaline soil